

Bona Júlia

**A RÉGI PALACSA-
MOCSÁR
FÖLDRAJZI NEVEI,
ÁLLAT- ÉS
NÖVÉNYVILÁGA
A NÉPNYELVBEN**

A szlavóniai nyelvjárást beszélő falvakat (Haraszti, Kórógy, Szentlászló) a Palacsá-mocsár vette körül évszázadokon át, amíg a múlt század végén le nem csapolták ezt a mocsarat. Kreutzer mérnök „*Die Vuka Regulierung*”-ja adatai szerint a *Palacsá-mocsár* területe 7227 hektár volt. A mocsár lecsapolásán már 1830—36-ban elkezdtek dolgozni, 1889-ben Kreutzer mérnök tervei alapján megkezdték a végleges lecsapolást és a Vuka (a népnyelv *Valkónak* nevezi a folyót) szabályozását. A munkát 1914-ben fejezték be.

A haraszti, kórógyi, szentlászlói szájhagyomány még emlékszik e vidék helyneveire, madár- és növényvilágára.

A mocsárterület összefoglaló neve *Palacsá-mocsár* volt a nép ajkán. Amit egy 1789-ből való katonai térkép (l. az eszéki levéltárban) *Kologyvárér Sumpfnak* jelöl, annak a neve a nép ajkán *Kologyvár*. A nép szerint kígyó (így is: *seregéjös kígyó*) őrzí a *Kologyvárat*, és környékén sok halat, s ahogy a nép mondja: *patát* (= vadkacsa), *zelepatát*, *csörgő récét* lehetett fogni. A *Nagy-Valkó* (= Vuka) hajózható folyó volt valamikor nemcsak a szájhagyomány szerint, de Kreutzer mérnök említett könyvének adatai szerint is. A *Valkó* és a *Palacsá-mocsár* világához kapcsolódnak az alábbi helynevek is, amelyeket a népnyelv őriz errefelé: *Bakcsa-bara* (régén Harasztinál, ma már nincs meg, csak egy *Bakcsa* nevű határrész emlékeztet rá), *Kórógy-rét* (régén Kórógnál), *Vukószáké* (a *Farkas-rév* felé folyó Vuka itt megakad; kerek, szájszerű földdarab ez ma), *Kórógy-fok*, régén úgy mondták: *Kórógy-patak* (Szentlászló falu mellett, a *Bucsáknál* torkollik a Vuka folyóba). A *Karhasztisztája* Harasztitól nem messze van, és a szájhagyomány szerint itt tanyázott a legtöbb *karha* nevű vízimadár (= réce fajta). *Grádáci-mosó*-nak a Grádác nevű domb aljában levő vizet nevezik, ide jártak régén mosni a haraszti asszonyok). A *Szík* Szentlászló határában egy határrész neve, mert itt *szíkes* a föld.

Halászni régén — így mondják: „*loppal*” — a Vukára jártak, és a *Palacsá-mocsár* elérhető vizeibe. A népnyelvben *pochalnak* számontartott és nevezett halfajta volt itt a legismertebb. Egészen apró hal volt ez. Sok volt a *Palacsá-mocsár* vizeiben a *réti kakas*. (Az orra piros volt, különben fekete alapszínű, de a szárnya belső részén némi fehér toll is van. Tojása vörös szeplős.) Itt tanyázott a *vöcsök* is. Azt tartják róla,

mindig a vízben él. A *kulás varjú* (= fehér varjú) a szántóföldeken él, de betévedt a mocsárvilágba is. Elvitte a csibéket — mondják. *Zeke* (= bak kacsa) is volt, ezenkívül *pata* (= vadkacsa), ugyanezt így is mondták a szlavóniai nyelvjárásban: *patka*, illetve *réce*. Sok volt a *csörgő réce*, amely „kr-kr-kr”-t mond a levegőben. Ennek egy másik fajtája a *karha*, amelyből a *Karhas-tisztáján* (Harasztitól nem messze volt ez a tisztás a mocsarak közepén) szintén sok volt. A *szacskó* is vízimadár volt. A vízben, a réteken élt a *sivojka* is. „Fju, fju” a jeladása, és hegyes orra van. Ezek mind itt „élődték” — mondja az élőlészavas hagyomány —, akárcsak a *gacs* (= gém), de ez utóbbi elég ritka volt, úgyszintén a *hattyú* is. A *vadlibák* néha télvíz idején erre tévedtek, de nem tanúztak itt, nem rakták le itt tojásaikat régebben sem.

A vízi-, réti növények a *fenyér* (= puha fű a rétaljban), a *pömet*, amely hasonló a *sáshoz*. (Régen a néphagyomány szerint a *pömetet* lekaszálták a *sással* együtt, és jó volt a lónak, tehénnek téli takarmányul. Régen, míg rideg állattartást folytattak s kiengedték a disznókat az ingoványba, a mocsárvilágba, azok szerették feltúrni a *pömetet*, éppúgy mint a *gyékény* gyökerét, és ették.) A *sásból* és *gyékényből* fonták a köteleket, régen és még ma is. A *nádat* régen az épületek betakarására, de a *vejisz* (= halfogó eszköz) készítésére is használták. A mocsár ingoványában volt a *zsombék* is, amely gyökereit mélyen beeresztette a *lábóba* (= olyan talaj az élő sárban, a mocsár világában, amelyre ráléphettek, ide-oda lehetett rajta járni. A *zsombékon* *sás* nőtt, amit ha megszáradt, *tárénak* nevezetnek. Ezt a *tárét* még ma is búza, árpa, szőlő kötni használják. Volt itt *szityó* is, amely ugyancsak szerette a *lábót*, valamint *rekitye* (= barkavessző), ami kerítés, kosár és olykor házoldal fonására is jó volt.

Záradékkul megemlíthetjük, hogy a Pázmány Péter emlegette *zele* ugyanilyen alakban és *zelepata* alakban még élő nyelvjárási alak a szlavóniai nyelvjárást beszélő falvak szájhagyományában.